

G. Asachi

sau trecerea dela cosmopolitanism la conștiința națională.

Anul acesta se împlinesc o sută douăzeci de ani de cînd Gheorghe Asachi, animatorul enciclopedist al unei Moldove aflată în marea trecere dela cosmopolitanism la conștiința națională, a organizat în casele dela Iași ale Hatmanului Constantin Ghica un teatru de societate, reprezentând în romînește „Mirtii și Hloe“, pastorală într'un act, prelucrată chiar de acest animator. Și tot anul acesta și tot în cadrul centenarului Academiei Mihăilene se cuvine să mai sărbătorim împlinirea a o sută de ani dela o a doua înfăptuire a lui Gheorghe Asachi și anume întemeierea Conservatorului Filarmonic-Dramatic, unde, după cum se exprimă „Albina Romînească“, „gratis (fără plată) se învîța muzica vocală și declamația în limba patriei“. Directorii acestui conservator sînt vornicul Ștefan Catargi, Aga Gheorghe Asachi și spătarul Văsile Alecsandri, care s'a însărcinat a fi și casierul său. Tot „Albina“ ne arată că „d. Paul Cervatti, tenor-artist însemnat și d. Cuna au început lecțiile dela 15 Noemvrie trecut (anul 1836) iar un mädular a soșietății s'a însărcinat cu paradossirea declamației. Douăsprezece dame și tinere învîța de patru ori pe săptămînă dimineața, iar șeseprezece tineri după amiază“.

Iată-l, așadar, cum după o trecere de douăzeci de ani, acest enciclopedist care mînuiește deopotrivă formulele matematice, versurile pastorale, documentele politice, legiurile unei stări obștești mai prielnice, lira și penelul, — nu se desminte și nu renunță să desvolte vreuna din ctitoririle sale culturale. Gheorghe Asachi constituie, deaceia, o exemplară pildă de însuflețitor cultural, trăind toată grandoarea și ingratitudea ce-i sînt hărăzite de Dumnezeu însuflețitorului. Căci însuflețitorul prilejuiește mai mult realizarea altora decît se realizează pe sine și Asachi, ale cărui opere literare și dramatice n'au rămas ca bunuri în sine și care luptînd atîta pentru ca limba romînească să răsune peste tot, nu a putut, totuși, creia o limbă literară adevărată, — ilustra de minune tipul animatorului de pretutindeni și de totdeauna.

Totuși fără el, teatrul românesc și-ar fi întârziat poate încă multă vreme dezvoltarea, ceia ce se și dovedește în anii când Asachi este trimis ca agent al domnitorului Moldovei la Viena. Cât timp Asachi lipsește dela Iași, teatrul lincezește pentru ca îndată după înapoierea sa încercările dela 1816 să fie regulate, chit că noile piese jucate nu plac toate consulului rusesc și Asachi își atrage dojana lui Ioniță-Vodă Sturdza că prin asemenea jocuri poate strica fiilor de boieri caracterul.

Gheorghe Asachi, despre care un critic exagerează când spune că a fost un temperament potolit și prea cuminte, care îndeobște nu ieșea din voia politicii rusești din Moldova și din vederile Domnitorilor, a fost de fapt un animator care nu a renunțat niciodată la voința de bine, chiar dacă uneori a putut greși. Și care dacă, într'adevăr, și-a modificat sau atenuat unele atitudini mai ales ca gazetar, ca om de cultură, ca animator al culturii moldovenești dintre 1816 și 1848, el nu a renunțat niciodată la punctele cardinale ale spiritului său și mai cu samă la credința că prin cultul limbii naționale Moldovenii vor ajunge la realizarea ființei lor. Ne îngăduim, cu toată pioasa admirație, să cităm chipul în care el își justifică epocala înfăptuire dela 1816 în „Gazeta din Moldavia“ din 1850 :

„În o epohă de străinomanie, la 1816, am înființat un teatru de soțietate în casele Hatmanului Constantin Ghica, boer generos și iubitoriu de cultură. Actorii erau fii și fiice acelor întâi familii, care reprezentau piese franceze. Acestora am încredințat însărcinarea, pe atunci sumeată, a *face o breșă în acea străinomanie, adresînd limba patriei* către inimi patriotice. Și fiind că prea mult ar fi fost a vorbi deodată românește despre evenimente eroice sau despre intrigi de saloane, care atunci numai în limbi străine se urzeau, Muza modestă s'au fost învăscut în veștminte cîmpene, și cu ajutorul acestui prestigiu și a costumului național, cel mai pitoresc pentru păstori, inimele s'au încîntat și auzul a început a se dumesnici cu limba, ce în acea epohă o numeau *dialect*. Cuvintele cele naive a lu *Mrtiil și Hloe* ce căpătară nou merit prin grația și talentul junilor diletanți, mult timp au resunat în cercul societăților“.

Cum răsună, adăogăm noi, și ecoul acestei mari înfăptuiri culturale, care în Muntenia își are pereche doar 18 ani mai tîrziu prin rîvna lui Ion Eliade-Rădulescu. După cum vedeți, marele animator moldovean avea limpede în minte și imperativul tre-

cerii dela străinomanie la romînitare, rostul teatrului ca educator social, nevoia ca unei inițiative spirituale să i se asigure toate puțințele tehnice de dezvoltare (de aici, ideia înființării conservatorului).

Mergînd pe-o linie evolutivă și nu revoluționară, ca generația ce-i va urma, generația dela 1848, cu care Asachi nu va mai avea nimic în comun, constructorul culturii moldovenești și ctitorul teatrului românesc rămîne dealungul veacurilor o pildă a aceia ce înamnă animator, adică spirit care, cunoscînd posibilitățile actuale ale unei societăți, dar și realitățile ei mai adînci, caută să valorifice aceste realități cu ajutorul membrilor mai luminați și mai înzestrați ai societății, în societate și pentru societate, fără să distrugă și să violenteze prezentul.

Intr'un cuvînt și pentru a încheia, Gheorghe Asachi pîlduiește, în cadrul vieții romînești, străbuna înțelepciune și luminata devoțiune față de cîteva idealuri mari ale culturii. Animator și organizator de mare energie spirituală, Asachi a putut fi depășit de alte realizări și metode, dar sensul activității sale creatoare rămîne în fața veșniciei romînești, nepieritor.

3 Mai 1936.

Petru Comarnescu.

Moș Vrînceanu.

Tabăra s'a întins repede; oamenii s'au grupat pe companii. Se așezară sentinele și se întinseră cîteva corturi. Soldații și-au aprins focuri. Intr'un ceas se liniști totul, rămînînd să vegheze, nesigur, cîteva pîlpîiri trecătoare peste cărbunii somnoroși. Pe cîte un mănunchi de frunze, greblate cu degetele, fiecare își răzămase trupul ostenit. Primul somn a fost foarte adînc și nimeni n'a simțit frigul pe sub coaste și n'a auzit ropotul de împușcături, ce se iscase într'un timp. Dar către miezul nopții, cei mai mulți se treziră. Unii se sculară, purtîndu-se printre focuri ca niște fauni sgribuți; alții se'ntrebau, cu voci răgușite, de ce dracu-i așa frig?... și li se răspundea într'un mormăit somnoros că „e munte măi frate!”.

Focurile, care ațipiseră, se mai înteziră și flacăra lor vie părea că luptă greu cu aierul rece, sbucnînd în limbi roșietice și subțiri.

Intr'un timp, un glas înăbușit de mai multe pături, strigă poruncitor: